

MARTA GIGLOK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

TEOLOGIA SYSTEMATYCZNA W „ŚLĄSKICH STUDIACH HISTORYCZNO-TEOLOGICZNYCH” (1968–2017)

W *Słowie wstępnym*, rozpoczynającym pierwszy zeszyt „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych” (1/1968), biskup Herbert Bednorz wyznaczył autorom i redaktorom nowo powstającego czasopisma trzy podstawowe zadania. Pierwszym z nich było zbliżenie Kościoła i świata, ponieważ – jak podkreślił biskup – „bardzo potrzebna nam jest pogłębiona katolicka myśl filozoficzna i teologiczna, zwłaszcza w okresie posoborowym, w którym Kościół w skali światowej zabiera się do lepszego ułożenia swojego stosunku do współczesnej ludzkości”¹. Drugim zadaniem była refleksja naukowa dotycząca spraw związanych ze Śląskiem i jego specyfiką, refleksja, która ma się „przyczynić do dalszej intensywnej i systematycznej rozbudowy życia kulturalnego na Śląsku”². Trzecie zadanie to rozwój rodzimej śląskiej kadry naukowej, niezależnej od kadry profesorskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wydaje się, że to właśnie kadra naukowa, „stałe uzupełniające się grono profesorów, którzy wszyscy mają stopnie doktorskie, a z których kilku obecnie habilituje się, włączając się równocześnie w naukowy nurt Śląska i Polski całej”³, była motorem napędowym powstania periodyku. To właśnie oni „opracowali serię artykułów i rozpraw naukowych, które wydają wspólnie pod tytułem: «Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne»”⁴.

Zadaniem niniejszego opracowania jest ukazanie miejsca, jakie na przestrzeni pięćdziesięciu lat istnienia czasopisma zajmuje teologia systematyczna, w tym głównie teologia fundamentalna i dogmatyczna. Będzie ono również próbą odpowiedzi na pytanie, czy mamy do czynienia z jednym, zwartym nurtem refleksji dogmatycznej i teologicznofundamentalnej, czy raczej z mozaiką różnych poglądów i dociekań. Przedstawiony materiał został uporządkowany chronologicznie.

Lektura najstarszych numerów rocznika pozwala dostrzec, iż od momentu jego powstania, aż do lat 80. naukowa refleksja śląskiego środowiska skupia się głównie wokół kwestii związanych z historią Kościoła na Śląsku, katolicką nauką społeczną, teologią i etyką pracy. Pierwszymi tekstami dogmatycznymi, które pojawiają się na łamach SSHT, są artykuły ks. prof. Alfonsa Skowronka, dotyczące teologii sakramentów, teologii dogmatycznej w ujęciu ekumenicznym oraz recenzje książek. Co ciekawe, ks. prof. A. Skowronek publikuje również materiały dotyczące duszpasterstwa. Wraz z początkiem lat 70. zakres tematyczny artykułów

¹ H. Bednorz, *Słowo wstępne*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1 (1968).

² Tamże.

³ Tamże.

⁴ Tamże.

poszerza się – do nurtu teologii dogmatycznej dołącza teologia fundamentalna. Pojawiają się tacy autorzy, jak: ks. Jan Sieg TJ (zagadnienia związane z teologią pracy), o. Władysław Jacher OP (teologia św. Tomasza z Akwinu), ks. Bernard Hałaczek (kwestie z pogranicza filozofii i teologii fundamentalnej), o. Bernard Błoch OFM (myśl Teilharda de Chardin), ks. Tadeusz Wojciechowski (myśl Teilharda de Chardin). W numerze 9 (1976) po raz pierwszy na łamach SSHT publikuje ks. prof. Czesław Bartnik (*Teologia partykularna w Kościele?*), zaś rok później – ks. prof. Jerzy Cuda (*Nadzieja w strukturze ludzkiego świata*, nr 10 (1977)), którego artykuły będą od tej pory ukazywały się regularnie.

Lata 80. nie przynoszą szczególnych zmian w ilości artykułów poświęconych tematyce dogmatycznej i teologicznofundamentalnej: oprócz prac ks. prof. J. Cudy pojawiają się pojedyncze teksty innych autorów. Są to: Krystian Wojacek (*Teologia pracy czy pracowania?* – nr 14 (1981)), ks. Michał Kaszowski (*Tytuł „Matka Sprawiedliwości i miłości społecznej” w litanii loretańskiej do Najświętszej Maryi Panny* – nr 16 (1983)), ks. Jerzy Dadaczyński (*Poznanie istnienia Boga według ekumenicznego katechizmu dla dorosłych „Neues Glaubensbuch”* – nr 17 (1984)). Część interesujących prac można znaleźć w dziale „Materiały” bądź „Miscellanea”, np. francuskojęzyczne artykuły ks. Jacka Wojciecha dotyczące teologii Josepha Ratzingera.

Wraz z początkiem lat 90. do autorów SSHT dołącza ks. prof. Jerzy Szymik, który „debiutuje” dwoma artykułami: *Relacja „teologia – literatura piękna” w ujęciu historycznym* oraz *Topika teologiczna wczoraj i dziś* – nr 23–24 (1990–1991). Od tego czasu prace ks. J. Szymika ukazują się regularnie. Ich tematyka to topika teologiczna, związki teologii i literatury oraz status teologii jako nauki. Wciąż publikują również: ks. Jacek Wojciech (teologia Josepha Ratzingera) oraz ks. Bernard Hałaczek (historycznie zmienna teologiczna interpretacja ewolucji). Wśród nowych autorów pojawiają się: Stanisław Nagy SCJ oraz ks. Grzegorz Kucza.

Powstanie w 2001 roku Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego jest momentem ważnym także dla „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Do publikujących autorów dołącza ks. Jacek Kempa (teologia dogmatyczna – soteriologia), ks. prof. Lothar Ulrich oraz ks. Andrzej Nowicki (myśl eschatologiczna Ladislausa Borosa). Rozpoczyna się tworzenie środowiska naukowego związanego z Wydziałem. W 2005 roku pojawia się numer specjalny czasopisma z artykułami obcojęzycznymi. Publikują w nim: ks. G. Kucza (*Dialog und Relationsstruktur der menschlichen Person im Angesicht der Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von Heute „Gaudium et Spes”*), ks. J. Kempa (*Die Satisfaktionstheorie Anselms von Canterbury in der Nachkonziliaren polnischen theologischen Literatur*), ks. A. Nowicki (*The theology of border-line and dialogue of Hans Waldenfels*), ks. J. Cuda (*L’homme à la recherche de son identité et de sa réalisation. Un paradigme herméneutique de théologie fondamentale*).

Od roku 2005 można zauważyć wzrost ilości artykułów naukowych dotyczących dogmatyki i teologii fundamentalnej. Do publikujących dołącza ks. Grzegorz Strzelczyk (chrystologia), ks. Przemysław Sawa (teologia duchowości), ks. Sławomir Zieliński (*Podstawy apologetyki konstruktywnej Paula de Brogliego* – nr 40,2 (2007)), pojawiają się również prace ks. Bartłomieja Kuźnika (*Paradoksalne aspekty chrześcijaństwa w wybranych dziełach Henri de Lubaca* – nr 40,2 (2007)) czy ks. Romana Chromego (*Nadzieja w procesie teoretyczno-praktycznej aktualizacji objawionej prawdy według Claude’a Geffego* – nr 40,2 (2007)). Zdecydowanie wzrasta też ilość publikowanych recenzji.

Prężny rozwój Wydziału Teologicznego ma swoje odbicie w „Śląskich Studiach” – konstituuje się grupa autorów – pracowników Wydziału – publikujących regularnie (ks. J. Cuda, ks. J. Szymik, ks. J. Kempa, ks. G. Kucza, ks. G. Strzelczyk, ks. P. Sawa, ks. S. Zieliński). Wśród najczęściej poruszanych tematów badawczych są: chrystologia, soteriologia, myśl teologiczna Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, eschatologia, teologia duchowości w perspektywie dogmatycznej, myśl Maurice’a Blondela, antropologia fundamentalna. Oprócz pracowników Wydziału swoje artykuły publikują również osoby z zewnątrz oraz uczestnicy studiów doktoranckich i wyróżniający się studenci. Dzięki nim na łamach SSHT pojawiają się nowe tematy, np.: ewangelizacyjny charakter dziennikarstwa w myśli Benedykta XVI (Damian Guzek), teologia obecności Bożej w myśli Benedykta XVI (Andrzej Lwowski), teologia feministyczna Elizabeth A. Johnsonn (Anna Maliszewska), teologia Hansa Ursa von Balthasara (Magdalena Józwick), Romano Guardiniego (Anna Wieluniecka), teologia śmierci w twórczości Janusza Stanisława Pasierba (Aleksander Rudziarczyk). Wśród najważniejszych numerów należy wymienić tom, w którym znalazły się artykuły z konferencji *Teologia wobec ponowoczesnej filozofii* – nr 45,1 (2012) z tekstami prof. Jürgena Werbicka *Die Wissenschaftstheoretische Herausforderung der Theologie durch die Postmoderne*, ks. Roberta Woźniaka *Przypomnienia: teologia a postmodernizm. Prolegomena dialogu teologii chrześcijańskiej z postmodernizmem*, ks. Andrzeja Perzyńskiego *Stare bukłaki i nowe wino. Intellectus fidei w ponowoczesnym świecie*, prof. Elżbiety Kotkowskiej *Teolog fundamentalny wobec ataku Przypadku, Nieokreśloności, Prawdopodobieństwa, Dwuznaczności, Wieloznaczności?*, Anny Maliszewskiej *Feminizm a postmodernizm*, a także numer zawierający teksty z sympozjów na temat Anzelm z Canterbury i kard. J. H. Newmana. Szczególnym jest również tom jubileuszowy (nr 44,2 (2011)), poświęcony ks. prof. Jerzemu Cudzie, będący w dużej mierze zbiorem artykułów o tematyce teologicznofundamentalnej i dogmatycznej. Znalazły się w nim teksty: ks. Tadeusza Doli *Krzyż odpowiedzi Boga na grzech człowieka*, ks. Krystiana Kałuży *Sis tu tuus, et ego ero tuus. Znaczenie podmiotowości dla refleksji teologicznej*, ks. Krzysztofa Kauchy *Argument sensotwórczy na wiarygodność Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II*, ks. Jacka Kempy *Pytanie o implikowaną hermeneutykę teologiczną Anzelm z Canterbury*, ks. Andrzeja Nowickiego *Symbolika serca w teologii Jana Pawła II*, ks. Mariana Ruseckiego *Eschatyczna przemiana świata*, ks. Marka Skierkowskiego *Włoska teologia fundamentalna*, ks. Grzegorza Strzelczyka *Relacja antropologia – teologia. Dopowiedzenie metodologiczne*, ks. Jerzego Szymika *Obraz Boga w twórczości Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*.

Na przestrzeni pięćdziesięciu lat istnienia czasopisma nie mogło zabraknąć numerów tematycznych. Są one dowodem, iż redaktorom „Śląskich Studiów...” zależało, aby – pomimo naukowego charakteru czasopisma – pozostać w kontakcie z życiem diecezji. Numery te poświęcone są: teologii pracy – nr 6 (1973), teologii społecznej – nr 36,1 (2003), 50-leciu diecezji katowickiej – nr 8 (1975), 50-leciu Apostolstwa Chorych – nr 12 (1979), piątej rocznicy zakończenia I Synodu Diecezji Katowickiej – nr 14 (1981), wizycie Jana Pawła II w diecezji katowickiej – nr 16 (1983), 70. rocznicy powstania diecezji – nr 27–28 (1994–1995). Pojawiają się również tomy dedykowane postaciom szczególnym: biskupowi Herbertowi Bednorzowi – nr 22 (1989), ks. prof. Remigiuszowi Sobańskiemu – nr 34 (2001), ks. prof. Jerzemu Cudzie – nr 44,2 (2011), ks. prof. Henrykowi Krzysteczce – nr 49,1 (2016) czy z okazji wręczenia ks. prof. Wincentemu Myszorowi nagrody

„Lux ex Silesia” – nr 46,2 (2013). Niemal w każdym z numerów „specjalnych” odnaleźć można artykuły poświęcone tematyce teologicznodogmatycznej i fundamentalnej, np.: ks. J. Cuda *Przyszłość uwarunkowana tradycją* – nr 22 (1989), ks. J. Szymik *Jezus Chrystus jako Epifania Bożej Opatrzności* w ujęciu Wincentego Granata – nr 34 (2001), ks. J. Cuda *Czekając na Sąd sądów...* – nr 34 (2001), ks. J. Szymik *Pasja chrześcijańskiego życia. Benedykt XVI – tropy teologiczne* – nr 49,1 (2016), A. Maliszewska *Małżeństwo obrazem Trójcy w katechezach papieża Franciszka* – nr 49,1 (2016), ks. P. Sawa *Kościół w wypowiedziach Karola Wojtyły podczas przygotowania i przebiegu Soboru Watykańskiego II* – nr 46,2 (2013)). Czasem są one wyraźnie związane z naukowymi zainteresowaniami autorów, często jednak są twórczym nawiązaniem do tematyki danego numeru.

Czy wobec takiej wielości publikujących autorów i poruszanych zagadnień można mówić o jednym, zwartym nurcie refleksji dotyczącej teologii dogmatycznej i fundamentalnej? Zdecydowanie nie. Już proste przejście kolejnych numerów czasopisma pozwala stwierdzić, iż trudno doszukiwać się jakiegoś konkretnego nurtu teologii systematycznej, który byłby szczególnie mocno reprezentowany bądź też narzucony ogólnie jako temat „do opracowania”. Przeważają raczej publikacje związane z indywidualną ścieżką naukowych poszukiwań każdego z autorów i to ich aktywność nadaje charakter kolejnym numerom. Otwartość wpisana w naturę czasopisma sprawia, że zamiast jednego bądź kilku wyraźnych nurtów badawczych mamy raczej do czynienia z mozaiką złożoną z wielu różnorodnych elementów. Różnorodność tę dobrze widać na przykładzie teologii dogmatycznej – pojawiające się w „Śląskich Studiach” artykuły dotyczą niemalże wszystkich jej traktatów, wzajemnie się dopełniając.

Podsumowując, wraz z rozwojem „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych” daje się zauważyć wyraźny wzrost ilości artykułów o tematyce teologicznodogmatycznej i teologicznofundamentalnej. Z kilku autorów – teologów dogmatyków i fundamentalistów – obecnych na łamach czasopisma w początkowym okresie jego istnienia, wyłania się powoli silna grupa publikujących regularnie. Współcześnie są to nie tylko etatowi pracownicy Wydziału Teologicznego, lecz również uczestnicy studiów doktoranckich oraz zaproszeni goście (również zagraniczni). Wielość publikujących przekłada się na różnorodność poruszanej tematyki oraz interdyscyplinarność naukowych poszukiwań. Można zauważyć wyraźne odejście od społecznego, związanego z teologią pracy nachylenia publikacji, które charakteryzowało „Śląskie Studia...” w pierwszych latach istnienia. Zamiast tego pojawiają się wątki dialogu ze współczesną filozofią i kulturą, artykuły dotyczące klasycznych zagadnień teologicznych (chrystologia, soteriologia) oraz nurtów zupełnie nowych (teologia feministyczna). Można więc powiedzieć, że zadania nałożone na autorów i redaktorów czasopisma przez biskupa Herberta Bednorza są wciąż wypełniane – „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” są zarówno miejscem zbliżenia Kościoła i świata (np. poprzez publikację materiałów pokonferencyjnych), jak i rozwoju naukowego śląskiego środowiska teologicznego. Wypada więc jedynie życzyć kolejnych pięćdziesięciu lat wytężonej pracy i równie wspólnych efektów.